

GAVRIL TODICA (1877-1946), UN ASTRONOM CU VELEITĂȚI EUROPENE

Adela Herban

În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mulți români continuau să trăiască în afară granițelor Principatelor Unite și ale Regatului României. În 1900, aproximativ 2.800.000 se aflau sub stăpânire ungară (în Principatul istoric al Transilvaniei și regiunile limitrofe: Banat, Crișana și Maramureș), 230.000 în Bucovina și 1.092.000 în Basarabia. Din anumite puncte de vedere, cursul dezvoltării lor sub administrație ungară, austriacă și, respectiv, rusă era asemănător. Nu puteau participa la viața politică, în calitate de comunități etnice distincte, iar viața lor culturală se afla sub presiunea constantă a unei administrații ostile. Dintre cele trei comunități, românii din Transilvania și-au apărat cel mai puternic ființa lor națională. Erau conștienți de drepturile istorice ale națiunii lor în Transilvania și aveau în urmă o perioadă lungă de luptă comună care i-a ținut strâns uniți. Au beneficiat, de asemenea, de două instituții naționale viguroase - Biserica ortodoxă și Biserica unită, - cu centre puternice politice și culturale la Sibiu, și respectiv, la Blaj - și de relații din ce în ce mai strânse cu oamenii politici din Regatul României, începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea¹.

În perioada despre care facem vorbire, din punct de vedere economic, Transilvania a aparținut până în 1918 pieței austro-ungare și, înainte de 1867, celei austriece. În ciuda granițelor politice, mărfurile produse în Transilvania, necompetitive în Apus, erau desfăcute cu succes pe piața extracarpatică, mai puțin dezvoltată. Acest fapt corelat cu altele au condus la crearea unui anumit cadru de dezvoltare care a avut ca rezultat formarea Statului român.

Dezvoltarea economică puternică a Apusului se va repercuta și asupra celei austriece. Penetrarea modelelor occidentale avea un singur sens și, era firesc ca, așa cum Austria juca, la sfârșitul secolului al XIX-lea, prin structurile sale sociale, economice și politice rolul ultimului venit în comparație cu Anglia, Franța, Germania, tot așa Transilvania să beneficieze și mai târziu de această influență. Geografic vorbind, românii erau mai departe de Occident și, ca urmare, mai puțin deschiși modernizării. De regulă, sunt adoptate modelele culturale cele mai puternice dar și cele mai apropiate geografic. Cât îi privește pe români, aceștia nu au imitat ferm și exclusiv modelele venite dinspre civilizații avansate pe de o parte datorită celor expuse mai sus, iar pe de altă parte, și că dispuneau de o tradiție proprie, cu rădăcini puternice.

Unii specialiști sunt de părere că ieșirea românilor și a altor națiuni din Imperiu s-a făcut după „modelul francez”. După alții, în Transilvania, oficialii austriecei nu ar fi permis convertirea ideii latinității în sentimentul comuniunii cu

¹ Keith Hitchins, România 1866-1947, București, 1998, p. 207.

Franța. Este un adevăr că românii din Imperiu nu aveau mai nimic în comun cu modelul francez. Ce conta pentru ei era modelul vechii Rome, presărat ici și acolo cu idei austriece și germane.

În situația dată, modelul occidental și fondul autohton, rural și agrar, au intrat în contradicție. Este o situație pe care o regăsim, de altfel și în celelalte țări ale Europei Centrale și Sud - Estice. Originalitatea culturii și civilizației românești are la bază tocmai aceste dispute, suprapuneri, nepotriviri sau contradicții.

Dezvoltarea economică accelerată, cunoscută de Ungaria începând cu anii 1870, a avut un efect relativ redus asupra zonelor locuite de români. S-a creat astfel o discrepanță în ce privește dezvoltarea între Transilvania și părțile apusene ale Ungariei. Dar, o dată cu trecerea în secolul al XX-lea, în părțile transilvane semnalăm o mutație de loc neglijabilă către formele moderne de producție, date de dezvoltarea industriei metalurgice precum și a celei carbonifere, precum și de o mare infuzie de capital austro-ungar, german sau din alte țări europene.

Consolidarea relațiilor economice în Transilvania, transferul de populație din mediul rural spre cel urban ca o consecință a evoluției economiei de piață, au dus la necesitatea fondării unei rețele bancare și de credit proprii, independente față de cea a Austro-Ungariei. Formarea burgheziei și a bancherilor români era un pas hotărâtor de punere a acestora pe picior de egalitate cu celelalte naționalități din Transilvania. În plan social, cu dualismul începe perioada de formare a intelectualității moderne ca urmare a reformării sistemului de învățământ, în acord cu tendințele în evoluție ale societății. În practică acest fapt a însemnat între anii 1867-1918 tocmai contactul cu lumea universitară, cu influența acesteia sub diverse forme, cu domenii de studii care au influențat ulterior modelul intelectual transilvan nemaghiar. În perioada despre care vorbim distingem două faze: în prima, românii au îmbrățișat cariera teologică și juridică iar în cea de a doua: 1900-1918, o diversitate a carierelor intelectuale.

Românii din Imperiu erau conștienți că pentru atingerea țelurilor lor se impunea ca o necesitate organizarea și constituirea unei forțe politice menite să-i conducă și să-i reprezinte.

La începutul anului 1869 iau ființă Partidul Național al Românilor din Banat și Ungaria, respectiv Partidul Național al Românilor din Transilvania. Cu toate că vor traversa, la scurt timp de la înființare, o perioadă de frământări și dispute, izvorâte din considerente firești de schimbare, dar nu în ultimul rând din necesitatea prevenirii și contracarării relațiilor dualismului austro-ungar. Era un bun început pe linia modernizării structurilor politice. Dar, crearea în mai 1881, prin unificare, a Partidului Național Român din Transilvania, cu un program unic, a marcat începutul unei noi etape în procesul de modernizare a mișcării naționale. Acest moment a fost urmat de crearea de organizații locale și județene. Cu toate că s-au purtat vii discuții pe marginea tacticii pe care partidul urma să o adopte, susținătorii pasivismului vor avea câștig de cauză. S-a luat hotărârea de lărgire a sferei luptei politice prin aducerea năzuințelor și a luptei naționale a românilor din Transilvania în atenția politicianilor europeni. Acțiunile întreprinse pe această linie

vor culmina cu Memorandumul din 1892. De altfel, Memorandumul și mișcarea generată de el vor constitui punctul culminant al tacticii pasiviste.

Cu toate că mișcarea memorandistă a fost un succes, după încheierea sa a urmat o perioadă de aproape zece ani de confruntări, disensiuni și fragmentări la nivelul forțelor decizionale ale Partidului Național Român. Criza a fost provocată de adepții tacticii pasiviste, respectiv, activiste. Câștigul de cauză va reveni celor din urmă: va începe lupta parlamentară.

Un loc deosebit în adoptarea acestei tactici a revenit avocaților și altor tineri intelectuali din micul oraș Orăștie, care înființaseră ziarul „Libertatea” pentru a-și promova ideile. Scrisoarea deschisă publicată în 1902, semnată de cunoscutul avocat și marea moșier orăștian Ioan Mișu, a stârnit mare vâlvă. Acesta a solicitat direct, revizuirea programului național adoptat în 1881. El a cerut Partidului Național Român să renunțe la pasivism ca tactică politică și să dezavueze primul articol al programului, care obliga partidul să nu facă nimic ce ar putea compromite autonomia Transilvaniei. Aceste schimbări erau necesare, argumenta el, întrucât împrejurările politice și gândirea oamenilor se schimbaseră drastic față de primii ani ai dualismului. Împreună cu tribuniștii, acesta pleda pentru „realism”. La scurt timp după aceea, în 1903, activiștii au dobândit un succes când Aurel Vlad, un binecunoscut avocat din Orăștie, a fost ales în Parlament, candidând cu o platformă care renunța la pasivism și la refacerea autonomiei Transilvaniei.

Sfârșitul formal al pasivismului în viața politică românească a avut loc la Conferința Partidului Național din 1905. Delegații în marea lor majoritate au votat pentru participarea la apropiatele alegeri în Parlamentul ungar și pentru folosirea tuturor mijloacelor constituționale disponibile pentru atingerea țelurilor lor. A fost un moment crucial, când ei au înlocuit ideea principatului istoric al României cu autonomia națională pentru toate zonele locuite de români, în care cereau să fie administrați, judecați și educați de către români în limba română².

În plan cultural, imediat după instaurarea regimului liberal, au apărut o serie de asociații: Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român (ASTRA), Asociațiunea națională arădeană pentru cultura poporului român, Asociațiunea maramureșană. Apariția acestora a avut ca punct de plecare ampla mișcare cultural-națională ce și-a făcut apariția încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, marjând, totodată, pe împlinirea unor idealuri culturale ale pașoptiștilor.

Fără a renunța în totalitate la programul științific, ASTRA și-a dozat forțele pe activitatea de popularizare a valorilor naționale, a limbii și culturii spre popor. Renumitul istoric Vasile Netea definea – pe bună dreptate – ASTRA ca pe „un mare parlament al culturii românești care pregătea calea spre parlamentul politic”³.

² Keith Hitchins, op. cit., p. 220-221; Ioan I. Șerban, Contribuția presei românești din Orăștie la lupta pentru reluarea activismului politic (1901-1905), Apulum, XII, Alba-Iulia, 1974, p. 450-451.

³ Vasile Netea, Spre unitatea statală a poporului român. Legături politice și culturale între anii 1859-1918, București, 1979, p. 74; Teodor Pavel, Instituții românești moderne în Transilvania. Prelegeri universitare (I), Cluj-Napoca, 1993; Ioan Aurel Pop, Istoria, adevărul și miturile, București, 2002; Marcel Morar, Aspecte ale modernizării societății românești din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în „Sargetia”, XXXII, Deva, 2004, p. 325-336.

Începând cu anul 1900 la secțiile ASTREI s-au adăugat cea școlară și cea economică. Primul deceniu al veacului al XX-lea, caracterizat din punct de vedere politic de un reviriment dat de adoptarea tacticii activiste, a însemnat pentru activitatea depusă de ASTRA o intensificare a activității sale, în primul rând a secțiunilor ei științifice, materializată prin susținerea unui mare număr de „conferințe populare” la nivelul tuturor despărțămintelor. Intenția lor era aceea de a le lega de practică. Ei militau pentru cultivarea rațională, științifică a pământului, perfecționarea uneltelor agricole, îmbunătățirea soiurilor de plante și a raselor de animale prin selecție, pentru constituirea „însoțirilor agricole” în scopul ocrotirii micilor producători de concurența latifundiarilor, pentru dezvoltarea meșteșugurilor, comerțului și industriei naționale în Transilvania, pentru îmbunătățirea condițiilor sanitare ale poporului și înlăturarea superstițiilor, etc. Prin angajarea a mii de oameni, dintre aceștia, un număr impresionant de intelectuali, ASTRA, și-a câștigat un binemeritat loc în lupta pentru emanciparea poporului român, fiind parte integrantă a procesului amplu și complex de făurire a unității naționale. Sunt nume mari care au slujit cauza dar și persoane mai puțin cunoscute. În această ultimă categorie se înscrie și personalitatea neobositului hunedorean, cărturar de la Geoagiu de Jos, Gavril Todica⁴.

Gavril Todica s-a născut la 3 februarie 1877, în comuna Iclod (județul Someș) într-o familie de țărani români, simpli, dar care manifestau interes pentru științele exacte, îndeosebi pentru astronomie, în vreme ce mama sa Maria, își încânta cei 13 copii cu minunate basme și cântece populare românești.

Todica a urmat școala confesională din Iclod, cea primară și mai apoi cea secundară din Dej. În anii următori a frecventat cursurile școlii secundare la Gherla, Năsăud, Bistrița, Blaj, Brașov și Alba-Iulia. Din primăvara anului 1904 de când își face apariția la gimnaziul greco-catolic din Alba-Iulia avem și prima sa descriere „un român, străin de școală, mai în vârstă, schiop, mustăcios, cu privirea ageră și deștept foc”. Este o descriere pe care i-o datorăm savantului Alexandru Borza, atunci elev al ultimei clase a acestui liceu. Prezența sa la Alba-Iulia se datora dorinței sale de a obține examenul de maturitate. „În grupul nostru de pregătire la examen – își amintește Alexandru Borza – în curând a luat rolul conducător pentru matematică, fizică și astronomie. La probele scrise a luat cele mai mari note, la greacă, latină, filozofie scriind adevărate disertații savante. La oral s-a distins prin maturitatea și soliditatea cunoștința lor. Lotul românesc a câștigat un avantaj inegalat față de colegii maghiari”. Marele savant de mai târziu spune că persoana lui Gavril Todica a fost imediat învăluită în „povești, legende, despre el, despre trecutul lui, Din cauza sărăciei ar fi întrerupt studiile secundare, ...a urmat cursuri politehnice în Belgia, ...a fost chemat la funcții bune în colonii, dar a preferat să rămână dedicându-se cercetărilor astronomice, ca învățat „particular”(Privatgelehrter)⁵, în contact cu viața internațională științifică de atunci⁶.

⁴ V. Curticăpeanu, Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918, București, 1968, p.77-80.

⁵ Autodidact (în l. germ.).

⁶ Viorica Lascu, Relațiile dintre Gavril Todica și Alexandru Borza, „Sargetia,,, XIX-XVII, Deva, 1982-1983, p. 625.

Statutul acesta de Privatgelehrter explică de ce, din diferite institute de învățământ superior pe care le va frecventa, nu va aduce diplome, căci îi lipsea cea de bază de „maturitate”. În posesia ei, numele lui Todica figurează alături de a lui Borza în tabelul elevilor ultimei clase a liceului romano-catolic din Alba-Iulia, în anuarul pe perioada 1903-1904, iar fotografiile lor se găsesc pe același tablou de absolvenți.

Deși drumurile celor doi s-au despărțit, ei și-au urmărit reciproc, cu interes, activitatea, reluând raporturile directe, după câte putem ști, în 1913⁷.

Revenind strict la Gavril Todica, în toată această perioadă, cuprinsă între anii 1892-1889, stăruința sa la învățătură a fost răsplătită prin bursele acordate de „Astra”.

În anul 1899, s-a înscris la Facultatea de chimie din cadrul Universității București. Studiile științifice de specialitate au fost însoțite de intense preocupări pentru alte domenii, frecventând, între altele, cu regularitate cursurile lui Titu Maiorescu și Bogdan Petriceicu-Hașdeu. Pentru a se putea întreține a colaborat cu articole de chimie industrială și chimie agricolă la ziarul bucureștean „Agrarul” organ al Societății Agricole Centrale.

În anul universitar următor (1900-1901) îl găsim pe Todica student la Facultatea de chimie industrială din Leipzig, receptat ca un student deosebit de dotat și studios. La sfârșitul studiilor, el primește oferta unei societăți germane de produse chimice, cu sediul la Bombay (India). Cu toată această ofertă tentantă, el revine în Transilvania, încercând să pună în aplicare planul pe care îl concepușe în timpul studiilor în Germania: înființarea unei întreprinderi industriale cu capital și forță de muncă românească.

Todica se înscrie în anul 1903 la Facultatea de științe economice, secția contabilitate, din cadrul Universității din Budapesta. Cei doi ani petrecuți în capitala Ungariei sunt de remarcat îndeosebi pentru cunoștințele și prietenii legate de tânărul student printre intelectualii români ardeleni aflați în orașul de pe Dunăre și pentru activitatea sa publicistică pe lângă periodicele românești de aici.

După încheierea studiilor economice, Todica se stabilește în 1905 la Geoagiul de Jos (Comitatul Hunedoara), în apropiere de Orăștie, în calitate de contabil la Banca românească locală „Geogeană”, întreprinzând noi demersuri pentru înființarea întreprinderilor românești la care visa.

Decepționat de nereușită dar nu descurajat, ia hotărârea de a se dedica de aici înainte muncii de răspândire a cunoștințelor științifice în rândul populației, a cărei aplicare perseverentă o considera cu toată convingerea în măsură să contribuie la fortificarea națiunii în vederea marilor încercări viitoare. Ideile sale vor apare frecvent în paginile unor ziare și reviste ca: „Românul” (Arad), „Transilvania” (Sibiu), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Revista economică” (Sibiu), „Revista economică și literară” (Blaj), „Tribuna” (Sibiu), „Pagini literare” (Arad), „Telegraful român” (Sibiu), „Cultura creștină” (Blaj), „Luceafărul”

⁷ Ibidem, p.26.

(Budapesta - Sibiu), „*Unirea*” (Blaj). În calitatea sa de fruntaș al vieții românești din ținutul Orăștiei, Todica publică cu regularitate în prestigioasele periodice orăștiene, îndeosebi în cunoscuta gazetă „*Libertatea*” și în suplimentele ei culturale și economice „*Cosânzeana*”, „*Foaia interesantă*”, „*Tovărășia*” și „*Plugarul luminat*”. Colaborarea cu reprezentanții științei românești de dincolo de munți s-a materializat între altele, în publicarea celor mai valoroase rezultate ale cercetărilor sale în ziarul „*Călătoriile și Științe populare*” și în revista „*Orion*”, editat la București de Victor Anestin, la care colaborează în perioada 1908-1913 cu articole de astronomie, în revista „*Amicul tinerimii*” editată de I. Moisil, în ziarul „*Neamul românesc*” editat de Nicolae Iorga, în revista „*Natura*” condusă de Gheorghe Țițeica și G. G. Longinescu etc.

În dorința de a face din preocupările sale științifice, economice și culturale instrumente eficiente ale ridicării populației la nivelul înțelegerii legităților muncii și societății, Gavril Todica a publicat și volume separate ca: „*Studii Științifice*” (trei volume, Orăștie, 1910), „*Poșta, telegraful, telefonul. Noțiuni generale despre instituții poștale*” (Sibiu, 1903), „*Hades. Studii filozofice*” (Orăștie, 1912), „*Paradox*” (Orăștie, 1915), „*Convorbiri științifice*” (Orăștie, 1917-1922, 1933), „*Vulcanismul*” (Sibiu, 1905), „*Zări din univers*”, „*Eclipse solare*” (Orăștie, f.r.), „*Zări din univers*”, „*Din astronomia sistemului solar*” (Arad, 1916), „*Instituții economico-financiare*” (Arad, 1912).

În cursul întregii sale activități a întreținut legături și relații de afecțiune cu personalități cunoscute ca: Octavian Goga, Vasile Goldiș, Octavian Tăslăuanu, Grigore Tocilescu, Ion Moisil, Nicolae Densușianu, Emil Isac, Constantin Diaconovici, Alexandru Borza, Iosif Șterca Șuluțiu, Vasile Sadoveanu, Alexandru Ciura, Ion Pop Reteganul, Victor Anestin, Ion Lapedatu, Sever Dan, Vasile Osvadă, etc.⁸.

Din multiplele sale preocupări dorim să ne oprim asupra celor de astronomie.

În configurația europeană de dezvoltare a științei din Europa celei de-a doua jumătăți a secolului XIX, - printre alții - poetul Camille Flammarion (1842-1925) avea să strălucească în domeniul astronomiei. El este fondatorul revistei *L'Astronomie* (1882) și al *Société Astronomique de France* - SAF - (1887), societate deschisă tuturor celor care iubeau cerul și erau curioși a-i descoperii misterele. Printre membrii acestei societăți s-au aflat și români încă din 1891 - de-ar fi să-l numim doar pe N. Coculescu, fondatorul Observatorului astronomic din București -. Autor a nenumărate cărți de astronomie, C. Flammarion era un nume cunoscut în România, mai ales de cei cunoscători ai limbii franceze. Dar cu conceptele sale astronomice și restul lumii putea să vină în contact, cărțile sale fiind traduse și în limba română. Cucerit de bolta cerească pe care o scruta cu o lunetă rudimentară și fascinat de ideile din cărțile lui Flammarion, un tânăr craiovean își va dedica întreaga viață acelorași idealuri ca și mentorul său, căci așa l-a considerat Victor Anestin (1875-1918) pe marele astronom francez.

⁸ Ioan I. Șerban, Corina Oargă, Gavril Todica (1877-1946). Un răspânditor al științei și culturii românești din Transilvania, *Apulum*, XV, Alba-Iulia, 1977, p. 517-540.

În anul 1905 devine el însuși membru al SAF fiind înregistrat cu numărul 4014, iar după vizita lui Flammarion în România prilejuită de găzduirea în țara noastră a Congresului internațional al proprietății literare și artistice din septembrie 1906, moment de marcă pentru membrii români SAF, dar și pentru astronomii amatori, în anul următor va reuși să scoată prima revistă de astronomie populară din țara noastră, „Orion”, sub conducerea unui comitet constituit din mai mulți astronomi amatori. Ea va vedea lumina tiparului în perioada septembrie 1907-octombrie 1912, apărând ca o revistă mensuelă pentru anii I, III, IV și V și bimensuelă pentru anul II (1908-1909) în subtitlul revistei menționându-se pentru un timp: Organ al Societății Astronomice Române „Flammarion”-SAF „Flammarion”-, societate despre care aflăm încă din nr.1 al revistei:

„După stăruințele unuia dintre colaboratorii noștri, foarte mulți membrii ai SAF, cum și alte persoane străine de societate, dar care au dragoste pentru studiul cerului au dat aderarea lor pentru formarea unei societăți a astronomului-amator din România, societate care va avea de scop înființarea unui observator popular.

D-nii membrii români ai SAF, cât și oarecare alte persoane, fără nici o deosebire, care vor voi să facă parte din societatea în chestiune, sunt rugați să trimeată aderările lor d-lui Vistor Anestin, la redacția revistei „Orion”. Societatea, după cererea tuturor celor care au aderat până acum, va purta numele de „Camille Flammarion”⁹.

Urmărind pas cu pas firul evenimentelor care au dus la constituirea acestei societăți constatăm că în urma unei consfătuiri ce a avut loc la sediul redacției revistei „Orion” la 11 noiembrie, s-a înființat prima societate de astronomie populară „Flammarion”.

Membrii prezenți au aprobat statutul, care, se precizează, va suferi modificări dacă va fi cazul, în adunarea generală ce urma să aibă loc în primele zile ale lunii ianuarie 1908. Statutele aprobate cuprindeau următoarele capitole: Scopul societății; Membrii; Comitetul; Atribuțiuni; Veniturile societății; Modificarea statutelor.

Victor Anestin a depus o muncă tenace și contantă pentru ca această societate să devină realitate.

„În luna august a anului trecut, am scris un articol în ziarul „Adevărul” prin care spuneam că rostul înființării unei societăți pentru răspândirea astronomiei populare la noi ar fi justificată.

Mai multe persoane, dintre care unele foarte distinse, mi-au făcut onoarea să aprobe ideea mea. Cum aş fi putut face însă propagandă în jurul acestei idei, dacă nu prin o revistă astronomică populară? Deşi ştiam greutăţile unei asemenea întreprinderi, am început cu toate acestea şi încercarea mea a prins, dovada cea mai bună este regulata apariţie a revistei „Orion”, care numără şi colaboratorii şi cititorii, răsăriţi ca din pământ. Erau mulţi deci care se ocupau cu studiul cerului şi care nu se cunoşteau unii pe alţii. Am avut cinstea să-i facă să se cunoască...

⁹ xxx Societatea Astronomică din România, în Orion, I(1907-1908), 1, p. 11.

Oricine poate să facă parte din societatea noastră și dacă nu vrea să învețe astrele cerului, doar le va contempla; vom fi destui care să-i arătăm frumusețile cerești.

Ce va lega pe membrii mai întâi? O lunetă? O simplă lunetă la început va fi legătura între noi, căci ea va fi proprietatea tuturor.

E visul nerealizabil? Nu. Încetul cu încetul se vor convinge mai multe persoane de folosința instalării unui observator popular. Nu vreau să fac pe profetul, dar eu cred că în câțiva ani de zile numai, societatea va avea un mic observator popular”¹⁰.

Constituirea de fapt și de drept a Societății Astronomice Române „Flammarion”, a avut loc la 17 februarie 1908, când s-au votat statutele și comitetul societății pe anul 1908. Revista „Orion”, nr. 8 din aprilie a publica în primele pagini Statutele votate și membrii Comitetului:

„Președinte d. contra-amiral V. Urseanu.

Vice-președinte d. Căpitan comandor Cătuneanu, directorul Institutului geografic al armatei.

Secretar d. Victor Anestin.

Casier d. avocat M. Negreanu.

Membri: d-nii maior Sclia, șef de serviciu la Institutul geografic al armatei, P. Chitu, deputat (Craiova), locotenent de marină Negulescu, Sterie Michailleanu, Al. Andreescu, A. Zeneanu (Iași), locotenent Urdarianu (Constanța) și I. Corbu (Bistrița-Transilvania)”¹¹.

Ținem să atragem atenția asupra Art. 1 din Statute unde este prevăzut scopul Societății: „Se înființează în România o societate cu sediul în București, care să întrunească toate persoanele, care se ocupă în mod teoretic și practic cu studiul cerului sau care se interesează de dezvoltarea și propagarea astronomiei. Societatea își propune să lupte pentru înființarea unui observator astronomic popular, să publice buletine, memorii, etc., și să înființeze cursuri populare. Pentru atingerea scopului arătat se face apel la toți iubitorii de știință și progres”¹². De aici putem trage concluzia că societatea nou înființată nu avea numai rostul popularizării astronomiei, ci și al cercetării.

Președintele Societății, contra-amiralul Vasile Urseanu (1848-1926), va avea un rol important în viața și activitatea ei. Lucrul cel mai durabil pe care l-a realizat, a fost construirea prin eforturi financiare proprii a unei clădiri în București pe b-dul Colței (actualul bulevard Lascăr Catargiu - denumire purtată și în perioada interbelică; în perioada comunistă b-dul s-a numit Ana Ipătescu - n. n), clădire în formă de navă care în locul cel mai înalt – destinat, în cazul navelor, punctul de observație – are instalată o cupolă astronomică de 5 m și care adăpostește o excelentă lunetă Zeiss, cu diametrul obiectivului de 150 mm, în montura

¹⁰ Victor Anestin, Societatea Astronomică Română „Flammarion”, în Orion, I(1907-1908), 6 p. 155-156.

¹¹ xxx, Statutele Societății Astronomice Române „Flammarion”, p. 223-226.

¹² Ibidem.

ecuatorială și sistem de orologerie mecanică: actualul observator astronomic popular din București. O notiță din ziarul „Orion” ce apărea în mai 1908, preciza că „În ultima ședință a Comitetului acestei societăți, d. contra-amiral Urseanu, președinte, a comunicat că deasupra unei clădiri noi a d-sale, va așeza o cupolă astronomică, înzestrată cu o lunetă. D-sa va pune acest mic observator la dispoziția membrilor societății până când societatea va avea observatorul său propriu”¹³. Un an mai târziu, o altă notiță, relua problema: „Observatorul Societății Astronomice Române: d. Contra-amiral Urseanu, președintele Societății Astronomice Române și-a ținut cuvântul dat și a ridicat pe bulevardul Colței un frumos observator astronomic. În același timp a comandat la Zeiss, o cupolă astronomică și o lunetă de 200 milimetri obiectiv, cu toate accesoriile. O asemenea lunetă, și mai cu seamă de la fabrica Zeiss, este o lunetă excelentă pentru observațiuni chiar mai grele. Cu o lunetă bună de 200 milimetri obiectiv poți studia în amănunțimi Luna, planetele Jupiter, Saturn și poți să observi bine principalele configurațiuni de pe Marte, ba și canalurile principale. Vor trece însă șase luni până când luneta să fie gata, și bine înțeles că în primăvara anului 1910 observatorul va fi cu totul completat. Tot atunci va începe și adevărata activitate a societății noastre. Mulțumită unui singur om, membrii societății, cărora d. Contra-amiral Urseanu le pune la dispoziție observatorul d-sale, vor putea să facă cunoștință mai de aproape cu obiectele cerești”. Luneta instalată însă – probabil datorită firmei Zeiss – nu este de 200 milimetri, ci de 150 milimetri, având în schimb calități excepționale¹⁴. Ne-a parvenit, în timp, prin intermediul aceleiași reviste „Orion” și o fotografie a Observatorului „Amiral Urseanu” din Capitală¹⁵.

Revenind la societate, revista „Orion” în numerele 1,2,7,8 și 10 anul I a publicat mai multe liste ale membrilor acestei societăți, dar cea mai cuprinzătoare este ultima (17), pe care cu câteva completări, o reproducem. Lista cuprinde membrii din Capitală (71) înregistrați în ordine alfabetică, cu funcția și adresa de domiciliu sau locul de muncă, și în același mod pe cei din provincie (35). În cazul acestora, localitățile lor de domiciliu sunt înscrise în ordine alfabetică. Menționăm că printre membrii din provincie sunt și doi din Transilvania (la acea dată din afara teritoriului României): Gavril Todica (Geoagiu) și Ion Corber (Bistrița). La sfârșitul listei(17) se publica componența Comitetului: Președinte, d. Contra-amiral Urseanu; Vice-președinte, d. Căpitan comandor Cătuneanu, directorul Institutului geografic al armatei; Secretar, d. Victor Anestin; Casier, d. avocat M. Negreanu; Membri, d-nii maior C. Selia, șef de serviciu la Institutul armatei, W. Pauly, P. Chițu, deputat; locotenent de marină Negulescu, Sterie Mihăileanu, Al. Andreescu, Al. Zeneanu (Iași), lt. Urdăreanu (Constanța) și I. Corber (Bistrița – Transilvania).

SAR „Flammarion” era a 29-a societate astronomică din lume. Societatea a reușit să-i adune pe toți astronomii amatori din țară, V. Anestin coordonându-le

¹³ Revista „Orion”, nr. 9, mai 1908.

¹⁴ Ibidem, , nr. 15-16, 1909, p. 155.

¹⁵ Ibidem, nr.2, octombrie, 1910.

activitatea și încurajându-i prin publicarea observațiilor și a unor materiale elaborate de către aceștia. Ea s-a bucurat de aprecieri deosebite, de exemplu din partea președintelui SAF H. Deslandres care, în ședința SAF din 4 decembrie 1907, anunțând constituirea SAR „Flammarion”, a adăugat: „Întemeietorul acestei societăți este d. Victor Anestin, directorul revistei „Orion” și societatea are ca organ această revistă mensuală ilustrată, scrisă în limba românească și destinată să popularizeze astronomia în România. Trimitem cele mai vii urări acestei noi grupări astronomice. Faptul că ea s-a întemeiat sub înaltul patronaj al d-lui Camille Flammarion este un bun augur pentru viitor”. Și Leo Brenner, directorul observatorului „Manora Sternwarte” de la Lussinpiccolo (Istria) consacră revistei și societății un întreg articol, în care spune printre altele: „Deoarece printre întemeietorii acelei societăți se află și d. W. Pauly, cel mai dibaci și mai muncitor, și cel mai cu succes observator din România, se poate aștepta ca Societatea Astronomică Română să facă încetul cu încetul onoarea patriei sale”¹⁶.

Unii dintre membrii Societății Astronomice Române „Flammarion” erau și membrii ai SAF. Printre cei 14 figurează și cei doi ardeleni: Gavril Todica din anul 1905¹⁷ și Ion Corber din 1907.

Memoria documentelor nu ne-a păstrat prea multe informații despre SAR Flammarion. Se avea în vedere ca activitatea ei să fie reluată la începutul lunii noiembrie 1908, până atunci majoritatea membrilor din comitet lipsind din Capitală. Apoi, în 1911, reîncepându-se activitatea ei, în ședința din 18 noiembrie s-a ales un comitet provizoriu, compus din d-ii Sterie Michăileanu, inspector la CFR, Al. Andreescu, licențiat în științele fizico-chimice, căpitan R. Urdăreanu, casier, I. Corbu, D. Calude, Al. Anestin, publicist și V. Anestin, secretar al Societății. S-au votat statutele, simplificându-se cele vechi, și s-au luat hotărâri pentru adunări în care să se facă astronomie observațională, cea ce s-a și întâmplat în ședința din 25 noiembrie¹⁸. Este un necunoscut cât a dăinuit această societate, căci după sistarea revistei „Orion”, nu mai dispunem de informații. I. C. Sîngeorzan o consideră dizolvată de fapt pe la 1912¹⁹. Și cu toate acestea L'Astronomie, Bulletin de la Société Astronomique de France o menține însă printre „societățile corespondente” până în 1926.

Întorcându-ne la revista coordonată de Victor Anestin, „Orion”, trebuie precizat că a fost prima publicație de astronomie din România și a 13-a din lume.

V. Anestin, într-o strânsă colaborare cu C. Flammarion, îl informa pe acesta încă de la apariția primului număr al revistei, că punea la cale înființarea unei societăți astronomice în România care să poarte numele ilustrului astronom precum și apariția unei modeste reviste pentru popularizarea astronomiei. La

¹⁶ xxx, Vești bune pentru societatea noastră, în Orion, I (1907-1908), 6, p. 181-182.

¹⁷ Vezi Anexa I.

¹⁸ xxx, Societatea Astronomică Română „Flammarion”, în Orion, V (1911-1912), 3-4, p. 46-47.

¹⁹ Ion Corvin Sîngeorzan, La première société astronomique roumaine et ses fondateurs, în Noesis, Travaux du Comité Roumain d'Histoire et Philosophie des Sciences, II (1974), p. 211-217.

5 octombrie 1907, venea răspunsul lui Flammarion: „Să nu vă ascundeți însă, scumpe domnule Anestin, că întreprindeți o operă grea, care vă obligă la o perseverență constantă și neobosită. E mai ușor să întemeiezi o societate, decât să-i asiguri viața ei. Vă veți lovi de mii de piedici, mai mult sau mai puțin neprevăzute. Iubirea dvs. pentru știință și energia dvs. vor triumfa însă. Societatea dvs. se ridică sub cele mai frumoase auspicii (...). Curaj, deci. Opera d-v, va avea aripi: sic itur ad astra”²⁰.

În intervalul septembrie 1907-octombrie 1912, în cele peste 1000 de pagini publicate recunoaștem munca neobosită susținută de Victor Anestin pentru a pune în fața cititorilor revistei astronomia din trecut, dar mai ales din prezent, cu preocupările și realizările astronomilor de pretutindeni în largirea cunoașterii lumii înconjurătoare, ilustrată cu numeroase și interesante imagini. Dar în același timp revista Orion reflectă legătura sa cu astronomii amatori, cei mai mulți reușiți în SAR „Flammarion”, cu care Anestin va corespunda în paginile revistei, le va da sfaturi și îndrumări, îi va încuraja publicându-le observațiile și articolele.

„Orion” se menține mai mult mulțumită abonamentelor și nici capital nu are, deoarece nu a fost și nu va fi o revistă de speculă. Acei care cred că facem un serviciu culturii noastre ne vor ajuta”²¹. Abonați la Orion erau membrii SAF „Flammarion”, 14 membri ai SAF: Șt. Hepites, generalul Iannescu, dr. Istrati (1897); Octav A. Lecca (1899); G.O.Gârbea, Caterina Stratilescu (1909); C. Mănciulescu, Șt. Murat (1904); I. G. Lebădă, Jules Borel (1905); inginerii Pandele Ionescu (1906) și C-tin Ciogolea (1907) din București, iar din Craiova: G. Milețiu (1899) și G. Orman (1902), precum și mulți alții, dintre care vom cita câteva personalități cunoscute: scriitorii Duiliu Zamfirescu și Mihail Sadoveanu, dr. Cantacuzino, dr. Minovici, arh. Berendey, prof. Otescu. Un important sprijin l-a acordat Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii Publice de atunci care, găsind că revista Orion oricât de modestă ar fi, tot corespunde unei necesități, a dispus abonarea cu aceasta a bibliotecilor școlilor secundare din țară”²².

Profund pasionat de știință și mai cu seamă de astronomie, Todica și-a presărat articolele cu reflecții și constatări ce depășesc simplele preocupări ale cercetătorului limitat la domeniul său de activitate. „Nicăieri ca în fața altarului nemărginirii, în fața universului – scria el -, nu ne putem pătrunde așa de mult de idealul frățietății, de faptul că nu suntem decât oameni, oricărei rase sau religii am aparține”²³.

Correspondența pe care Gavril Todica a întreținut-o cu Victor Anestin stă mărturie a aprecierii de care se bucura astronomul de la Geoagiu în țară și străinătate. În scrisoarea din octombrie 1907, expediată de Victor Anestin lui Gavril Todica de

²⁰ Scrisoarea d-lui Camille Flammarion, în Orion, I (1907-1908), 3 p.57-58.

²¹ xxx, Orion, II (1908-1909), 2, p. 32.

²² Spiridon Popescu, Cum l-am cunoscut pe Amiralul Vasile Urseanu, în revista Andromeda, Buletin științific, Seria II-a, an II, nr. 1-2, 1970.

²³ Gavril Todica, Studii științifice, Orăștie, 1910, nr.i, p. 12.

la sediul revistei „Orion”, aflăm de solicitarea lui Todică de a intra în posesia primelor numere ale revistei „Orion”.

Correspondența semnată de V. Anestin scoate în evidență plăcerea pe care i-a provocat-o solicitarea lui G. Todica pentru numerele apărute din revistă. „Am citit totdeauna cu plăcere articolele de astronomie populară ce le publicați prin ziarele românești din Ardeal și sper că alături cu noi, veți da concursul D[umnea]Voastră revistei „Orion”, care tocmai pentru popularizarea cunoștințelor astronomice a fost creată.

A-și fi încântat de asemenea să primesc observațiile D[umnea]Voastră, cari vor fi primite cu plăcere” – spicuim din scrisoare²⁴.

Într-o altă scrisoare, din aceeași lună, Victor Anestin îi mulțumea lui Gavril Todica pentru „interesantul articol” ce-l trimisese pentru numărul ce urma să apară în revista din data de 25 octombrie cu mențiunea că „materia pentru acest număr dată însă la tipar și nu mai pot da decât câteva știri astronomice. Va fi publicat deci imediat”.

Scrierile de astronomie atât ale lui cât și cele ale lui Gavril Todica publicate în ziare și reviste au avut o contribuție de seamă la trezirea interesului multora pentru această știință – se spune în scrisoare. Foarte mulți cunoscători ai limbii franceze au alergat la scrierile lui Flammarion. Pentru cei din România nu exista decât un singur om de știință în cele ale cunoașterii boltei cerești: Flammarion. Acest lucru a fost hotărâtor ca toți să fie unanim de acord ca Societatea Astronomică Română să poarte numele ilustrului astronom francez – spune V. Anestin.

Acesta – după cum singur recunoaște în scrisoare – și-a completat studiile și prin citirea scrierilor de astronomie populară în englezește – mai numeroase chiar decât în limba germană – și prin citirea scrierilor lui Mayer, Klein, Brenner, Fauth și alții. Cammille Flammarion i-a trimis o scrisoare lui V. Anestin prin care se declara de acord cu folosirea numelui său pentru Societatea Astronomică Română. Cât privește părerea sa personală, Victor Anestin ar fi înclinat spre numele de „Urania”. În ceea ce privește abonamentul la „Orion”, V. Anestin precizează că nu trimite avize, ci doar chitanță, al cărui cost să fie achitat de fiecare atunci, când crede de cuviință. El precizează că nefiind vorba de o afacere comercială, îi este indiferent dacă pierde câțiva lei pe lună. Oricum revista va apărea. Victor Anestin îi mărturisește lui Gavril Todica că așteptările i-au fost depășite: 200 de persoane i-au cumpărat revista. De asemenea aveau 120 de abonați.

Învățători, mici funcționari de prin județe îmi scriu lungi scrisori, mulțumindu-mi pentru „Orion”. Revista nu e faimoasă, nu e condusă de astronomi (ba în nr. 2 s-au strecurat și câteva erori), dar e pe înțelesul tuturor. Mulți abia acum descopăr cerul” – sunt cuvintele lui V. Anestin cu care încheie scrisoarea²⁵.

²⁴ Arhiva Muzeului „Unirii” Alba-Iulia, Colecția istorie modernă și contemporană, nr. inv. 3277/a.

²⁵ Ibidem, Colecția istorie modernă și contemporană, Scrisoarea nr. inv. 3277/b.

În scrisoarea datată 4 ianuarie 1911, V. Anestin îi scria lui G. Todica că primise nr. 3 și 4 din studiile științifice, dar din păcate ajunseseră prea târziu, nr. din „Orion” pe decembrie fusese deja tipărit. Studiile semnate de Todica le găsea interesante și aprecia că vor fi de un real folos celor ce le vor citi. El își exprima regretul că nu abordase pentru început partea astronomică²⁶.

Doi ani mai târziu, în noiembrie 1913, V. Anestin se arăta mirat de tăcerea îndelungată afișată de Gavril Todica. Activitățile multiple (reviste, cursurile la Universitatea populară, conferințele astronomice) l-au împiedecat pe Victor Anestin să fie atent și la partea administrativă.

„Ar fi trebuit să mă înștiințezi după 2-3 săptămâni, de la neprimirea unui număr, căci revista nu poate să înceteze, deoarece e a „Universului”. Afară de asta e un mare venit pentru editură, căci în prezent se trag aproape 15.000 exemplare pe săptămână. Numai eu stau prost, plătit ca ai mai înainte, dar și eu plătesc toate revistele și cărțile ce le folosesc. Așa merge însă pe lume, dar cel puțin am consolare, că revista a prins, fiind bine primită și de cei cu carte mai multă și de poporul de rând”. Tocmai de aceea aprecia colaborarea ca foarte prețioasă a celor doi ardeleni: Gavril Todica și Ion Corbu.

Victor Anestin îi aducea la cunoștință lui Todica că editase o broșură pentru amatorii începători într-ale astronomiei.

El îi promitea prietenului de la Geoagiu că va lua legătura cu administrația revistei „Orion” pentru a-i trimite numerele pe care le mai avea.

Revistei „Orion”, între timp, i-au schimbat numele în „Ziarul Științelor populare și ale Călătorilor”. V. Anestin își exprima nemulțumirea față de calitatea acestei publicații, considera că nu avea destui colaboratori pricepuți iar, în cea ce privește administrația, acesteia îi revenea vina de a refuza să plătească articolele bune.

„Scriitorului de nuvele proaste și poezii scâlciate a ajuns în regat de ii se plătește foarte bine munca lui, pentru știință însă nu se face nimic. Să sperăm însă că vom ajunge și acolo” – sunt cuvintele de încheiere ale scrisorii²⁷.

Între Gavril Todica, pasionatul astronom de la Geoagiu și Ion Corber de la Bistrița, un alt pasionat al aceleași științe, ambii membrii ai Societății de astronomie române, s-a legat treptat o strânsă colaborare și prietenie. Stau mărturie scrisorile pe care și le trimeteau.

În cea datată 26 februarie 1909, Ion Corber, mai în glumă mai în serios, îl apostrofa pe Gavril Todica că ar fi mai pasionat decât el într-ale astronomiei. El îl bănuia de asemenea că s-ar fi abonat și la Buletinul societății belgiene de astronomie, la care credea el, ar fi devenit și membru (aici, nu se înșela, n.n.).

La data despre care facem vorbire, ei aveau puncte comune în privința teoriei nebulari. Era o teorie – aflăm din scrisoare – împotriva căreia se ridicase atât un astronom american cât și domnii Joung și Klein. Ion Corber scosese o

²⁶ Ibidem, Carte poștală nr. inv. 3277/d.

²⁷ Ibidem, Scrisoare nr. inv. 3277/c.

lucrare pe marginea aceluiași subiect pe care intenționa să o publice în Buletinul societății belgiene.

În încheierea scrisorii Ion Corber îi dădea sfaturi lui G. Todica cum să procure aparatură ieftină pentru luneta astronomică de la Geoagiu. Îl sfătuia să se adreseze dr. Il. I. Klein din Köln-Lindenthal²⁸.

Prietenul lui Gavril Todica, Alexandru Borza, îi trimitea în a. a., o carte poștală, prin care îl anunța că vizitând turnul astronomic din Treptow, unde „se săvârșește o admirabilă muncă de popularizare mă gândesc cu drag la tine care lucrezi în același ogor”²⁹.

Ceea ce însă avea să-i cauzeze o deosebită satisfacție lui Gavril Todica, e ecoul pe care lucrările sale de popularizare a astronomiei îl trezise în școlăriimea blăjană. „Articolii tăi din domeniul astronomiei i-am citit totdeauna cu drag. Au avut însă darul să formeze o ceată întreagă de astronomi între studenții din clasele VII-VIII, care iasă adeseori în serile înstelate în curtea gimnaziului, sub conducerea profesorului N.F. Negruțiu³⁰, cu buna lunetă astronomică a gimnaziului. Să vezi ce bucurie când găsesc planetele cu sateliții lor, stelele multiple, nebuloasele etc..” - am spicuit din rândurile pe care le conținea scrisoarea pe care i-o trimisese Alexandru Borza lui Gavril Todica. Aceste rânduri trebuie să-i fi dat neobositului Todica dovada că nu muncea degeaba.

Două zile mai târziu, pe 3 august 1913, Todica îi confirma primirea scrisorii printr-o prietenească misivă, pe o fotografie care reprezenta observatorul său astronomic, improvizat, în 1911, pe casa sa din Geoagiu³¹.

În loc de concluzie, putem spune că, Gavril Todica, face parte din categoria oamenilor modești, care au trecut uneori, aproape neobservați dar care, prin munca neobosită prestată au o contribuție de loc de neglijat la progresul societății românești. În dorința lor de cunoaștere, după cum am arătat în lucrare, oameni de acest tip, au intrat în contact cu mari personalități ale vremii din țară și străinătate, ca mai apoi rezultatele muncii lor să fie împărtășite celor doritori de cunoaștere și emancipare. Dar, acest lucru a putut fi posibil într-un cadru extern și intern în evoluție din toate punctele de vedere. Este un lucru îndeobște cunoscut că științele – în cazul nostru – și artele cunosc o maximă înflorire într-o societate în plin progres.

Preocupat de astronomie, Gavril Todica are meritul ca prin scrierile sale să fi participat, alături de alți astronomi, la popularizarea cunoștințelor de acest fel, în cele mai diverse medii. Rezultatul cercetărilor sale au văzut lumina tiparului în reviste de specialitate și, nu numai. Pentru meritele sale în acest domeniu el a fost, rând pe rând, cooptat în Societatea de astronomie franceză, belgiană³² dar și română.

²⁸ Ibidem, Scrisoare nr. inv. 3286.

²⁹ Ibidem, Carte poștală nr. inv. 4818.

³⁰ Nicolae Negruțiu (187-1946), era profesor de matematică și fizică. După Unire a fost directorul liceului din Dumbrăveni și inspector general școlar.

³¹ Viorica Lascu, op.cit, p. 627.

³² Vezi Anexa II.

ANEXE

I

SOCIÉTÉ Paris, le 6 Decembre 1905

ASTRONOMIQUE
DE FRANCEHôtel des Sociétés savantes
28, Rue Serpente
PARIS

Monsenior

Nous avons l'honneur de vous informer que, sur la proposition de M[onsenior]rs
Flammarion et Ed.Caspari la Société Astronomique de France, dance sa séance du 6
Dècembre vous a admis au nombre de ses membres.

Elle espère que vous voudrez bien, soit par vos travaux, soit en lui gagnant de
nouvelles adhésions, l'aider dans les efforts qu'elle n'a cessé et ne cessera de faire pour le
développement et la propagation des connaissances astrnomiques.

Nous avons l'honneur de vous envoyer en même temps la carte des séances, pour
lesquelles nous recevrons avec intérêt les communications que vous aurez à nous adresser.

Veuillez agréer Monceur, l'assurance de notre considération la plus distinguée.

Le Prèsident

Ed. Caspari

L'un des Secrétaires

s.s. indescifrabil

M[onsenior]r Gabr[iel] Todica

(Muzeul „Unirii” Alba-Iulia, Arh. Secției de istorie modernă și contemporană,
Scrisoare, nr. inv. 3289)

SOCIÉTÉ ASTROMIQUE DE FRANCE

Fondée en 1887, reconnue d'utilié publique en 1897

Hotel des Société Savantes, 28, Rue Serpente, Paris

Nr. 14 – 257

Reçu de Monsieur Gabriel Todica

La somme CINQ francs, pour droit d'entrée et diplôme.

Paris, le 29 Janvier 1906

Le Secrétaire-Trésorier

V. Cuisand

(Ibidem, Adresă, nr. inv. 3289)

SOCIÉTÉ ASTRONOMIQUE DE FRANCE

Fondée en 1887, reconnue d'utilité publiue en 1897

Hotel des Société Savantes, 28, Rue Serpente, Paris

Nr. 257

Reçu de Monsieur Gabriel Todica
la somme de DIX francs, montant de sa cotisation 1906
Paris, le 29 Janvier 1906

Le Secrétaire- Trésorier,
V. Cuisand

(Ibidem)

II

SOCIÉTÉ BELGE D'ASTRONIMIE, DE MÉTÉOLOGIE ET DE PHYSIOLOGIE
Fondée en 1894

Monsieur
Comptable
Algyógy
Hongrie

Monsieur et cher Collègue,
As sera pas envoyé de quittance, la présente carte vous servant de reçu.
Veuillez agréer, avec tous mes remerciements, la nouvelle assurance de mes
sentiments.

La Société n'assume aucune Le Trésorier-adjoint,
responsabilité quant aux envois Léon Flamache
de fonds qui ne portent pas l'adr- 16, Square Gutenberg, Bruxelles.
esse ci-contre.

(Ibidem, Adresă, nr. inv. 3285)

GAVRIL TODICA (1877-1946) - UN ASTRONOME WITH EUROPEAN AMBITIONS

Summary

Gavril Todica is classified as modest people, who sometimes goes unnoticed, but by his tireless work, had a significant contribution to the progress of the Romanian society. In their drive for knowledge (as I have shown in this paper), people like him came into contact with great personalities of his time, from our country and abroad. In this way, the results of their work were renewed those eager for knowledge and empowerment. But this was possible in external and internal framework of evolution, from all points of view.

It is commonly known as the sciences (in our case) and arts are experiencing a maximum development in a society that is in full progress.

Gavril Todica, has the merit, as in his writings, to participate among other astronomers, to popularize knowledge of this science in various environments. The results of his researches have been published in professional journals and not only. For his merits in this domain of sciences he was one by one joined in the French Astronomy Society, Belgian Society of Astronomy but also in the Romanian Society of Astronomy.